

Zeszyt I

Ogólnopolska sieć współpracy i samokształcenia „KONSULTANCI KONSULTANTOM”

1. Włóż kij w mrowisko

- Dobre zajęcia, czyli jakie? Zajęcia bez nudy
- Pedagogiczna „prowokacja”, więcej wiedzieć to więcej umieć, czy...?

Wrzesień 2021

Współczesne zjawiska w edukacji przedszkolnej

Wprowadzenie

Edukacja XXI wieku to edukacja na miarę potrzeb jednostki, która ma na celu przygotować ją do życia w zmieniającej się w szybkim tempie rzeczywistości społeczno-kulturowej. Kluczowym elementem nowoczesnego systemu kształcenia jest położenie nacisku na rozwijanie tych umiejętności i wartości, które są niezbędne w życiu człowieka. Edukacja w obecnym świecie staje się najważniejszym wskaźnikiem kapitału ludzkiego, od którego zależy sukces gospodarczy, polityczny, intelektualno-moralny¹. Zachodzące zamiany w otaczającej nas rzeczywistości wymuszają niejako uaktywnienie procesu zmian pokoleniowych. Umiejętność przystosowania się człowieka do nowych sytuacji, nabycie sprawności dokonywania wyborów i umiejętności efektywnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz praktyczne zastosowanie nabytej wiedzy i umiejętności to jedne z wielu wyzwań nowego stulecia².

Współczesna edukacja ma stworzyć warunki wspierające rozwój jednostki dla różnych grup uczniowskich czy dziecięcych przez różnicowanie wymagań

-
- ¹ S. Włoch, *Wychowanie przedszkolne we współczesnej rzeczywistości – poszukiwanie alternatywnych rozwiązań* [w:] *W trosce o rozwój i wczesną edukację dziecka*, red. S. Guz, M. Centner-Guz, I. Zwierzchowska, Lublin 2015, s. 37.
  - ² T. Kłosińska, *Obszar wychowania przedszkolnego wobec technologii informacyjnej* [w:] *Wybrane problemy edukacji dzieci w przedszkolu i szkole*, red. S. Guz, J. Andrzejewska, Lublin 2005, s. 175.

oraz indywidualizowanie pracy z dzieckiem. W edukacji każdego szczebla powinna wystąpić pluralizacja i indywidualizacja. Istotną rolę w przygotowaniu jednostki do zmieniającej się rzeczywistości pełni wychowanie przedszkolne³.

W świecie dziecka pojawiło się wiele nowych, nieznanych wcześniej zjawisk kulturowych i cywilizacyjnych, wspomagających i zagrażających rozwojowi wielostronnej osobowości. Wzrosła siła informacji, zakres bodźców działających na umysł, a także oddziaływań promujących różne systemy wartości⁴.

Znaczącymi zadaniami edukacji przedszkolnej są: wyrównywanie braków rozwojowych, uczenie dzieci, jak myśleć, uczenie rozwiązywania problemów i pokonywania trudności, uczenie się, jak uczyć, czyli jak zaspokajać ciekawość poznawczą dziecka. Bardzo ważnym zadaniem jest także przygotowanie wychowanków do zachodzących zmian społecznych i cywilizacyjnych⁵.

Celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia wybranych zjawisk zachodzących w edukacji przedszkolnej wynikających ze zmian współczesnej kultury i cywilizacji. Rozważania dotyczą charakterystyki dzieciństwa określonego w literaturze przedmiotu jako „dzieciństwo medialne”, wielokulturowości, form współpracy z rodzicami. Artykuł omawia także problemy związane z technopolizacją współczesnej rzeczywistości.

Obecnie odchodzi się od modelu przedszkola nastawionego przede wszystkim na kształtowanie umiejętności, sprawności intelektualnych, tworząc model nastawiony na rozwijanie pozytywnego obrazu siebie, budowanie wewnętrznego świata dziecka⁶.

W wychowaniu przedszkolnym ważne jest także, aby nauczyciel: był świadomy prawidłowości rozwojowych dziecka w powiązaniu z jego indywidualnością i tempem rozwoju, podmiotowo traktował dziecko, dążył do obiektywnego i trafnego poznania, zwracał uwagę na to, co interesuje dziecko, stwarzał możliwości wyboru zadań, czasu ich realizacji, wyboru partnerów i środków materialnych, zachęcał do kreatywności, stwarzał poczucie bezpieczeństwa, zaspokajał potrzeby⁷.

---

³ S. Włoch, *op. cit.*, s. 38.

⁴ W. Kojs *Mądrość w rozwoju i edukacji* [w:] *Edukacyjne dylematy dzieciństwa*, red. G. Kryk, M. Szepelawy, Racibórz 2012, s. 111.

⁵ S. Włoch, *op. cit.*, s. 42.

⁶ B. Grzeszkiewicz, *Rola przedszkola w przygotowaniu startu edukacyjnego* [w:] *Wybrane problemy edukacji dzieci...*, *op. cit.*, s. 253.

⁷ *Ibidem*, s. 259.

Mediatyzacja dzieciństwa

Przemiany związane z dynamicznym postępem w sferze technologii, a co za tym idzie intensywnym rozwojem coraz to nowych mediów elektronicznych i multimediów, zasadniczo zmieniły obraz dzieciństwa współczesnych dzieci – zmodyfikowały ich sytuację życiową, edukacyjną, społeczną i kulturalną. Sprawily, że dzieci są niejako „skazane” na audiowizualne doświadczanie otaczającego je świata. Media stały się dominującym ogniwem rzeczywistości, w jakiej funkcjonuje dziecko. Stanowią obecnie jedno z pierwszych i elementarnych źródeł wiedzy o świecie⁸.

Współczesne dziecko otoczone jest przez różne media stanowiące ważne elementy jego naturalnego środowiska. Prasa, radio, telewizja, komputer i tym podobne urządzenia są czynnikiem dominującym, kształtującym wewnętrzny świat dziecięcych wyobrażeń, przeżyć, wartości, mających wpływ na jego edukację⁹.

Media stały się także swoistym środowiskiem wychowawczym, w którym dziecko funkcjonuje nie tylko jako obiekt oddziaływań, ale i aktywny uczestnik. Codzienna obecność mediów w życiu współczesnego człowieka spowodowała, że przestrzeń, w której on funkcjonuje, stała się przestrzenią medialną, zwaną też przestrzenią informacyjną. Jest ona produktem mediów elektronicznych, które nadają jej specyficzne cechy, takie jak: zmienność strukturalna i funkcjonalna, zróżnicowanie, otwartość na nowe formy, audiowizualność, niezastępowalność, unikalność, nieograniczone możliwości „penetrowania” i ukazywania świata oraz natychmiastowość przekazu. Rzeczywistość tę tworzą nie tylko środki masowego przekazu, ale również zakres ich użytkowania, charakter odbioru treści przekazów nadawanych przez media, relacje, jakie zachodzą pomiędzy człowiekiem i mediami, oraz ich skutki: doznania, przeżycia, doświadczenia, oceny i zachowania¹⁰. Świat mediów jest dla dziecka w wieku przedszkolnym światem posiadającym specyficzne właściwości. Z jednej strony jest to świat niebezpieczny, zagrażający rozwojowi i wychowaniu dziecka zniewolonego przez środki masowego przekazu, z drugiej zaś – świat nowych możliwości i szans rozwojowych oraz edukacyjnych. Świat ten tworzy nowy wymiar współczesnego dzieciństwa – dzieciństwo medialne, wypełnione różnorodnymi treściami, przeżyciami, zachowaniami

---

⁸ M. Kowalczyk, *Dziecko w wieku przedszkolnym a zagrożenia ze świata mediów* [w:] *W trosce o...*, *op. cit.*, s. 264–265.

⁹ T. Kłosińska, *op. cit.*, s. 175.

¹⁰ M. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 263.

oraz postawami, których źródłem są nowoczesne środki masowego przekazu oraz coraz to nowsze rozwiązania technologiczne¹¹.

Pozytywne efekty oddziaływania mediów na ich odbiorców są ogólnie znane i to one są przyczyną korzystania z mediów. Do przyczyn tych można zaliczyć: rozrywkę, zwiększanie wiedzy i włączanie w życie społeczne¹².

Za pośrednictwem środków masowego przekazu dzieci mają możliwość zwiększenia zasobu wiedzy o świecie, zobaczenia niedostępnych miejsc i ludzi oraz uczestnictwa w różnych wydarzeniach sportowych i kulturalnych. Media stanowią źródło wiedzy, doświadczeń, potrzeb, zainteresowań, aspiracji, a także norm życia społecznego i systemu wartości. Badania dowodzą, że media racjonalnie wykorzystywane przez dzieci, np. programy multimedialne, mogą sprzyjać przede wszystkim: redukowaniu lęków i napięć, wzmacnianiu poczucia własnej wartości, rozbudzaniu zainteresowań, kształtowaniu sprawności manualnych, rozwijaniu umiejętności podejmowania decyzji oraz organizowaniu nowych sytuacji¹³. Racjonalne korzystanie z mediów przez dziecko może stanowić pozytywny impuls dla jego rozwoju. Właściwie wykorzystywane mogą stać się wartościowym czynnikiem edukacyjnym i wychowawczym. Przekazywanie dzieciom pozytywnych wzorów korzystania z mediów spoczywa przede wszystkim na dorosłych. Kluczową rolę odgrywa kontrola, zapoznanie dzieci z regułami bezpiecznego korzystania z mediów oraz rozwijanie krytycznego stosunku do przekazywanych przez nie treści. Pomoc dzieciom w „odnalezieniu” się we współczesnym, elektronicznym, interaktywnym i medialnym świecie stanowi zatem ważne wyzwanie dla edukacji medialnej małego dziecka¹⁴. Jest to także bardzo ważne wyzwanie dla rodziców i nauczycieli.

Reklama telewizyjna

Współczesna reklama telewizyjna jest zjawiskiem wieloaspektowym, usytuowanym na pograniczu kultury, sztuki czy też komunikacji społecznej i ekonomii, ale powoli wkracza również na teren szeroko rozumianej edukacji¹⁵. Reklama jest zjawiskiem wielowymiarowym. Występuje nie tylko w formie kolorowych przerywników telewizyjnych czy kilkusekundowych reklam radiowych z bardzo

---

¹¹ *Ibidem*, s. 277.

¹² M. Braun-Gałkowska, *Dziecko w świecie mediów*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 6, s. 6.

¹³ M. Braun-Gałkowska, I. Ulfik-Jaworska, *Zabawa w zabijanie*, Lublin 2002, s. 99–100.

¹⁴ M. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 277.

¹⁵ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości w edukacji przedszkolnej*, Warszawa 2005, s. 82.

dobrym, wpadającym w ucho podkładem dźwiękowym, lecz widoczna jest na wszelkiego rodzaju opakowaniach oraz ulotkach, folderach, gadżetach reklamowych wręczanych przy każdej okazji¹⁶.

Reklama przybiera różną postać. Jest źródłem informacji, informacją oraz nośnikiem informacji, a także przekazem informacji. Wykorzystuje wszystkie dostępne nośniki informacji. Stanowi jedno z podstawowych źródeł dziecięcej wiedzy o rzeczywistości, tworząc niekiedy podwaliny gromadzonych doświadczeń. Wywiera wpływ na dziecko niezależnie od tego, czy rozumie ono jego treść, czy też nie. Operując znakiem (znak graficzny albo logo firmy), symbolem (m.in. gestem, kolorem) lub wykorzystując określone skojarzenia (uśmiech – radość – szczęście), ułatwia dziecku „odczytanie treści”. Zwiększa się zatem atrakcyjność każdej formy tego przekazu, a ze względu na swoją dostępność i powszechność w życiu dziecka reklama wykreśla obszary informacyjne i emocjonalne swojego oddziaływania¹⁷.

Reklamy skierowane do najmłodszych pojawiają się najczęściej w sąsiedztwie programów dla nich przeznaczonych. Audycje często są opóźniane, by oczekujące na nie maluchy nie mogły uniknąć odbioru reklam. Dzieci w wieku przedszkolnym nie pojmują jeszcze istoty reklam, nie rozumieją mechanizmów ich działania i są wobec nich odbiorcami całkowicie bezbronnymi. Odbierają je po prostu jako atrakcyjny w odbiorze film. Mechanizmy stosowane w przekazach reklamowych sprawiają, że dzieci naśladują zachowanie oglądanych postaci, a także identyfikują się z nimi, przyjmując prezentowane na ekranie postawy¹⁸. Twórcy reklam deklarują, że są one wyłącznie środkiem służącym do informowania konsumentów o dostępnych towarach. Celem reklam prezentowanych dzieciom jest skłanianie najmłodszych widzów do zakupu reklamowanych produktów oraz do namawiania rodziców do takiego zakupu¹⁹.

Sposób wykorzystania reklamy w celu uatrakcyjnienia zajęć w przedszkolu zależy jednak od inwencji nauczyciela²⁰. Współczesny nauczyciel musi nadążać za zachodzącymi zmianami, co niejednokrotnie dla przedstawicieli tej grupy zawodowej o wieloletnim stażu nie jest łatwe. Chcąc prowadzić ciekawe

---

¹⁶ *Ibidem*, s. 95.

¹⁷ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 95–96.

¹⁸ M. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 270.

¹⁹ M. Braun-Gałkowska, *Dziecko osaczone przez reklamy [w:] Media elektroniczne w życiu dziecka w kontekście wartości wychowawczych i zagrożeń*, red. J. Izdebska, Białystok 2008, s. 73–75.

²⁰ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 96.

zajęcia i wykorzystywać najnowsze osiągnięcia technologiczne, nauczyciel powinien mieć możliwość podnoszenia własnych kompetencji i umiejętności²¹.

Technologie w edukacji przedszkolnej

Anna Klim-Klimaszewska, pisząc o przedszkolu przyszłości, nazwała go „przedszkolem wirtualnym”, gdzie edukacja będzie realizowana za pomocą środków elektronicznych²². Na interesujący przejaw przemian dokonujący się w wychowaniu przedszkolnym zwróciła uwagę Danuta Waloszek, określając go mianem technopolizacji życia:

Nowym zjawiskiem w przedszkolach są kamery przekazujące rodzicom obrazy zachowania dzieci i nauczycieli, komórki, pejdżery, kieszonkowe komputery. Powstaje pytanie o ich zasymilowanie przez edukację, o to, czy i w jakich rozmiarach mogą (powinny) stanowić element sytuacji wspierającej człowieka w jego rozwoju²³.

Wraz z rozwojem nowych technologii zmienia się także proces dydaktyczny. Nie jest już nastawiony na przekazywanie wiedzy, lecz na dialog obydwu zainteresowanych stron – nauczyciela i ucznia²⁴. W tej sytuacji nauczyciele powinni zmieniać stare przyzwyczajenia, otwierać się na stosowanie nowych rozwiązań edukacyjnych. Do tego konieczne jest nowe podejście metodyczne i pedagogiczne. Nauczyciel musi wiedzieć, jak korzystać z technologii oraz jaki chce osiągnąć cel. Technologie są ogromną szansą na wprowadzenie innowacji edukacyjnych w proces kształcenia²⁵.

Programy edukacyjne

Coraz większą popularnością cieszą się programy edukacyjne. Są przygotowywane z myślą o różnych poziomach nauczania. Nie tylko oswajają dzieci

---

²¹ K. Ciemioch, *Nowe media wsparciem współczesnego nauczyciela* [w:] *Pomiędzy dwiema edukacjami. Nauczyciel wczesnej edukacji dziecka wobec czasu zmiany*, red. I. Adamek, B. Olszewska, Łódź 2014, s. 334–335.

²² A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa 2005, s. 169–171.

²³ D. Waloszek, *Sytuacyjne wspieranie dzieci w doświadczaniu świata*, Kraków 2009, s. 13.

²⁴ E. Augustyniak, *Technologie informatyczne w edukacji*, „Edukacja. Studia – Badania – Innowacje” 2010, nr 2, s. 26.

²⁵ K. Ciemioch, *op. cit.*, s. 321.

z komputerem, ale także angażują dziecięce zmysły, a bawiąc, stymulują proces nauczania w sposób niezauważalny dla dziecka. Multimedialność programów edukacyjnych zwiększa atrakcyjność wprowadzanych treści, dając najmłodszym możliwość pracy zgodnie z własnym tempem. Kolejne kroki programu pokonywane przez dziecko wyznaczają drogę poznania oraz pozwalają nauczycielowi śledzić tok jego pracy²⁶.

W procesie nauczania i wychowania ważny jest bezpośredni kontakt w relacji nauczyciel–dziecko. Komputer i programy dydaktyczne traktowane są jako narzędzia wspomagające pracę nauczyciela, choć obecnie odgrywają bardzo znaczącą rolę.

Komputerowe programy dydaktyczne mogą pełnić następujące funkcje: przekazywania nowych treści programu nauczania, analizowania posiadanych wiadomości, kontrolowania stopnia opanowania wiadomości i umiejętności, stymulowania zainteresowań określoną dziedziną wiedzy, indywidualizacji nauczania, komunikowania się ucznia z komputerem²⁷.

Programy edukacyjne dla najmłodszych cieszą się coraz większym uznaniem, ponieważ oferują całą gamę narzędzi, które można wykorzystać podczas realizacji treści programowych, nawet w edukacji wczesnoszkolnej czy przedszkolnej. Ważnym aspektem korzystania z tych aplikacji jest przestrzeganie zasady, aby uczyć w formie zabawowej.

W literaturze przedmiotu można znaleźć bardzo wiele informacji na temat sposobów wykorzystywania najróżniejszych programów multimedialnych – nie tylko podczas zajęć lekcyjnych, ale również w ramach różnego rodzaju zajęć terapeutycznych²⁸.

Gry komputerowe

Gry komputerowe oferują swoim odbiorcom możliwość tworzenia iluzji tak wizualnej, jak i dźwiękowej. Łatwość przeniesienia się do tzw. cyberprzestrzeni i wkroczenie w świat wykreowany przez komputer dają dzieciom w wieku przedszkolnym poczucie urealnienia świata fikcji. Istnieje jednak spore niebezpieczeństwo, że dziecko w wieku przedszkolnym zatraci przez gry komputerowe swoją naturalną zdolność do przenoszenia się do świata fikcji ze świata realnego

²⁶ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, op. cit., s. 94.

²⁷ J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2005, s. 138.

²⁸ *Ibidem*, s. 138–139.

i odwrotnie. Zagubi bezpowrotnie krytycyzm spojrzenia, a jego wyrwykowa wiedza o innych ludziach i świecie ich wirtualnej kultury, która początkowo będzie rozpatrywana przez bohaterów gier komputerowych, może później odnieść się do ludzi innych kultur już w świecie realnym²⁹.

Najnowsze osiągnięcia technologii komputerowej są ciągle jeszcze zbyt mało stosowane podczas pracy dydaktycznej. Wynika to z wielu czynników, między innymi z lęku zarówno przed tym sprzętem, jak i o sprzęt. Czasem obawa przed nowoczesną technologią deprymuje działania nauczycielskie, często sprowadzając je do pozycji „bezpiecznej dydaktyki”, w której nie będzie potrzeby pokonywania żadnych barier³⁰.

Odpowiedzialne wykorzystanie przez nauczycieli programów komputerowych może zmienić jakość edukacji, której zadaniem jest przygotowanie dzieci poprzez adekwatne działania pedagogiczne do twórczego wejścia w struktury Unii Europejskiej³¹.

Wielokulturowość

Zupełnie nowym zjawiskiem w edukacji przedszkolnej jest zagadnienie wielokulturowości, wynikające z wielokierunkowej migracji ludności, mieszania się różnych nacji i ras oraz samoistnego przenikania się kultur. Polskie społeczeństwo staje się, chociażby w wyniku przystąpienia do Unii Europejskiej, coraz bardziej zróżnicowane kulturowo pod względem rasowym, językowym, religijnym, pokoleniowym czy subkulturowym. Fakt ten implikuje zmiany, jakie powinny nastąpić w edukacji³².

Wielokulturowość zdaniem Krystyny Kamińskiej³³ – to jedno z najbardziej dynamicznych współczesnych zjawisk społecznych. Termin „wielokulturowość” trudno zdefiniować. Różne koncepcje wielokulturowości nie zawsze ujmują wszystkie formy tego zjawiska. Natomiast Marian Gołka pisze, że

[...] wielokulturowość to współwystępowanie na tej samej przestrzeni (albo w bezpośrednim sąsiedztwie bez wyraźnego rozgraniczenia, albo w sytuacji

²⁹ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 94.

³⁰ T. Kłosińska, *op. cit.*, s. 179.

³¹ *Ibidem*, s. 183.

³² M. Kwaśniewska, *Najnowsze tendencje w edukacji przedszkolnej* [w:] *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, red. J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, Kraków 2011, s. 112.

³³ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 13.

aspiracji do zajęcia tej samej przestrzeni) dwóch lub więcej grup społecznych o odmiennych cechach dystynktywnych: wyglądzie zewnętrznym, języku, wyznaniu religijnym, układzie wartości itp., które przyczyniają się do wzajemnego postrzegania odmienności z różnymi tego skutkami³⁴.

Od dawna podkreśla się konieczność powiązania edukacji z teraźniejszością, by procesom społecznym dokonującym się na płaszczyźnie polityczno-ekonomicznej towarzyszyły określone działania edukacyjne. Odpowiednia edukacja już na poziomie przedszkola to swoisty rodzaj integracji tego, co świadczy o odrębności danego dziecka, z tym, co zyskuje ono przez kontakty z rówieśnikami bądź dorosłymi przedstawicielami innych kultur³⁵.

W zróżnicowanym kulturowo środowisku Innego wciąż trzeba odkrywać, zauważać, poznawać i próbować zrozumieć oraz nauczyć się współistnieć i współdziałać z nim. Szczególnie istotne jest to w przypadku dziecka, które poddawane socjalizacji w domu rodzinnym po raz pierwszy wkracza do grupy rówieśniczej i zauważa, że obok niego jest wielu innych, podobnych, mniej podobnych i wyraźnie różniących się pewnymi cechami. Z pewnością uświadomi sobie ono, że każdy ma swoje zaplecze społeczno-kulturowe, które zapewnia mu rozwój i bez którego nie istniałby. Dla dziecka poznawanie świata, w który wkracza, staje się najważniejsze. Odkrywając go, ustawicznie pyta, dokonuje analiz, klasyfikuje, poznaje, doświadcza i kształtuje swoje postawy, coraz bardziej postępuje w rozwoju. Nigdy bowiem nie jest w stanie przejść przez życie bez kontaktu z Innym, bez ustawicznego dostrzegania odmienności i różnic. Jednym ze środków mogących przyczynić się do rozwoju człowieka w procesie integracji z Innym jest edukacja przygotowująca do odkrywania i rozumienia Innego³⁶.

Treści programowe

Wprowadzenie do programu nauczania nowych treści związanych ze zjawiskiem wielokulturowości wydaje się już nie tyle pożądane, co konieczne. Powstaje jednak wiele pytań: które treści można wprowadzić już w edukacji przedszkolnej, czy dzieci poniżej szóstego-siódemego roku życia są już na tyle dojrzałe, by zrozumieć wybrane problemy współczesnego świata, zwłaszcza w odniesieniu

³⁴ M. Gołka, *Oblicza wielokulturowości [w:] U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Warszawa 1977, s. 55.

³⁵ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 18.

³⁶ J. Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka*, Gdańsk 2005, s. 109.

do tworzącej się wielokulturowej przestrzeni społecznej, czy należy pokazać powstające w ich wyniku problemy nie tylko kulturowe, lecz może także szerszy społeczny kontekst z całą ostrością, czy raczej powoli do nich przyzwyczajając jako do nieuchronnych zjawisk, np. wielokulturowości czy globalizacji kultury, które zdominują w przyszłości ich życie³⁷.

Już w edukacji przedszkolnej, jak stwierdza Kamińska³⁸, odpowiednio dobrane treści (które mogą i powinny zostać wprowadzone) pozwolą na kształtowanie nowej, innej świadomości społecznej, bliższej pojęciu tolerancja, wielokulturowości. Dominować powinna tendencja stawiająca sobie za cel wychowanie „małego Europejczyka” świadomego własnych korzeni z zachowaniem pełnej tożsamości narodowej. Wyposażenie dzieci w wieku przedszkolnym w odpowiednią wiedzę i umiejętności, służące m.in. przystosowaniu się do życia w integrującej się Europie, powinno ułatwić im afirmację własnych wartości w obliczu nowych wyzwań współczesności. W tym kontekście edukacja przedszkolna to nie tylko identyfikacja kulturowa dziecka oraz rozwój jego zainteresowań, ale przede wszystkim otwartość na inne kręgi kulturowe kształtująca się przez zabawę i w zabawie oraz rozbudzanie ciekawości poznawczej skierowanej w stronę szeroko rozumianego świata. Wychowanie przedszkolne promujące szacunek dla ludzi i ich odmiennych kręgów kulturowych to przybliżenie Polaków do pluralizmu kulturowego.

Wykorzystanie naturalnej dziecięcej ciekawości poznawczej, ufności do innych oraz szczególnej wrażliwości na otaczający świat sprzyjać może wprowadzaniu wychowanków w zagadnienia wielokulturowości dzięki bezpośrednim kontaktom z przedstawicielami innych kultur, przez przekaz bezsłowny, słowny, linearny, audytywny, audiowizualny, multimedialny, reklamę³⁹. Natomiast wychowawcy, rodzice winni kształtować postawy otwartości wobec inności, tolerancję, zrozumienie, wzajemną chęć poznania i współpracy, wytwarzać autentyczne zaangażowanie u wychowanków przez fascynację innymi kulturami i ludźmi, wdrażać do prowadzenia dialogu, w którym znajdują miejsce różne poglądy wyrażane bez obaw i lęku⁴⁰.

---

³⁷ K. Kamińska, *Zjawisko wielokulturowości w wychowaniu przedszkolnym*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2002, nr 5.

³⁸ K. Kamińska, *W stronę wielokulturowości...*, *op. cit.*, s. 18–19.

³⁹ M. Kwaśniewska, *op. cit.*, s. 113.

⁴⁰ J. Rutkowiak, *Kryzys pedagogiki a kryzys wychowania postrzegany przez pryzmat nauczycielskiej odpowiedzialności wychowawczej* [w:] *Ku pedagogii pogranicza*, red. Z. Kwieciński, L. Witkowski, Toruń 1990.

Współpraca z rodzicami

Aby wychowywać i projektować działalność wychowawczo-dydaktyczną w przedszkolu, nauczyciel musi przede wszystkim poznać dziecko. Poznanie to nie jest możliwe w oderwaniu od podstawowego środowiska wychowawczego, jakim jest rodzina. Zarówno rodzice, jak i nauczyciele są osobami znaczącymi dla dziecka. Dlatego też tylko ich współdziałanie umożliwia tworzenie jednego niesprzecznego systemu wychowawczego⁴¹.

Współpraca środowiska przedszkolnego i rodzinnego może obejmować następujące płaszczyzny: wzajemna wymiana informacji o dziecku, zaznajomienie rodziców z pracą wychowawczo-dydaktyczną przedszkola, podnoszenie kultury pedagogicznej rodziców, starania o zapewnienie warunków prawidłowego rozwoju dziecka, inicjowanie poczynań pedagogicznych rodziców, oddziaływanie na postawy rodzicielskie, pomoc rodziców w ulepszaniu warunków pracy przedszkola⁴², integrowanie dzieci, rodziców i nauczycieli⁴³.

Mieczysław Łobocki⁴⁴ podaje, że skuteczna współpraca przedszkola z rodziną powinna się opierać na następujących zasadach: zasada jedności oddziaływań wychowawczych, polegająca na wprowadzeniu zgodnych celów, metod i form pracy wychowawczej w domu i placówce przedszkolnej; zasada wielostronnego przepływu informacji, mówiąca o różnorodnych formach porozumiewania się między nauczycielami i rodzicami; zasada partnerstwa, podkreślająca równorzędność praw i obowiązków nauczycieli i rodziców; zasada pozytywnej motywacji, polegającej na dobrowolnym udziale i świadomości celowości współpracy; zasada aktywnej i systematycznej współpracy. Zasady te pozwalają rodzicom i nauczycielom podejmować różnego rodzaju działania na rzecz dobra dziecka. Pomagają w przepływie informacji, we wspólnym decydowaniu w sprawach dla niego ważnych⁴⁵.

W prawidłowym funkcjonowaniu placówki przedszkolnej ważną rolę odgrywa dobrze zorganizowana współpraca między jej personelem i rodzicami. Udział rodziców w działalności przedszkola przyczynia się do lepszego

---

⁴¹ J. Andrzejewska, *Współdziałanie nauczyciela przedszkola z rodziną* [w:] *Edukacja w perspektywie integracji Europy*, red. M. Ochmański, T. Sokołowska-Dzioba, A. Pielecki, Warszawa 2001, s. 153.

⁴² M. Kwiatkowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1998, s. 461.

⁴³ B. Pawlak, *Współpraca nauczycieli i rodziców w szkołach alternatywnych* [w:] *Pedagogika alternatywna*, red. K. Baranowicz, Kraków 1995, s. 121–122.

⁴⁴ M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Warszawa 1985, s. 37.

⁴⁵ S. Guz, *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa 1996, s. 102.

zrozumienia specyfiki tej instytucji, zasad jej funkcjonowania oraz wszelkich problemów związanych z opieką i wychowaniem dzieci. Podstawą dobrej współpracy przedszkola z rodzicami jest traktowanie siebie wzajemnie jako współpartnerów w wychowaniu⁴⁶.

Formy współdziałania

Przedszkole, jako instytucja dbająca o dobrą renomę wśród rywalizujących w pewnym stopniu ze sobą placówek, stara się o zadowolenie swoich klientów, rodzice natomiast coraz bardziej świadomi roli wczesnej edukacji w życiu człowieka zabiegają o zapewnienie jak najlepszych warunków dla rozwoju dzieci⁴⁷.

Te wszystkie działania podejmowane są dla dobra dziecka, a przejawiają się w poszukiwaniach coraz bardziej atrakcyjnych form współpracy, np. rozmowy indywidualne, kąciaki dla rodziców, zajęcia otwarte, Komitet Rodzicielski, zebrania, udział w uroczystościach i pracach na rzecz przedszkola⁴⁸. Pojawiają się liczne, atrakcyjne, nowoczesne przedsięwzięcia, np. zajęcia warsztatowe, pikniki, kiermasze, wieczory literackie, badania sondażowe⁴⁹. Współpracę przedszkola z rodzicami charakteryzują następujące określenia: partnerstwo, współudział, współodpowiedzialność, idea otwartych drzwi, aktywna obecność rodziców, rodzic w roli asystenta, wolontariat rodzicielski, czynny udział rodziny, pełnienie funkcji pomocniczych. Wszystkie one wskazują na bliższą niż dotychczas integrację środowiska przedszkolnego z domem rodzinnym dziecka⁵⁰.

Zmiana w podejściu do roli rodziny w procesie wychowania realizowanego w przedszkolu polega między innymi na wprowadzeniu dialogu w komunikowaniu istotnych informacji z punktu widzenia dobra dziecka oraz na podmiotowym jej traktowaniu⁵¹. Dobrze zorganizowana współpraca przedszkola z rodzicami umożliwi nauczycielowi: uzyskanie bardziej szczegółowych informacji o dziecku, które pozwalają lepiej zrozumieć jego zachowania, a także opracować skuteczniejszy program oddziaływania wychowawczego w przedszkolu; bliższe poznanie rodziców, ich postaw, hierarchii wartości, oczekiwań edukacyjnych

---

⁴⁶ B. Surma, *Uczestnicy (podmioty) procesu edukacyjnego w przedszkolu* [w:] *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką...*, op. cit., s. 177.

⁴⁷ M. Kwaśniewska, op. cit., s. 109.

⁴⁸ A. Sawicka, *Współpraca przedszkola z rodzicami*, Warszawa 1991, s. 24–53.

⁴⁹ M. Bulera, K. Żuchelkowska, *Edukacja przedszkolna z partnerskim udziałem rodziców*, Toruń 2006, s. 76.

⁵⁰ M. Kwaśniewska, op. cit., s. 108–109.

⁵¹ G. Paprotna, *Problemy współpracy przedszkola z rodziną w świetle przemian edukacyjnych*, „Nauczyciel i Szkoła” 2000, nr 9, s. 98–99.

(wiedza ta może pomóc w określeniu wspólnych celów wychowawczych, przyczynić się do przyjęcia celów jednej strony przez drugą oraz do racjonalnego podziału obowiązków między dom rodzinny dziecka a przedszkole); zdobycie wzajemnego zaufania⁵².

Dialog tego rodzaju wynika z faktu, że dzieci i rodzice doświadczają różnego rodzaju przeżyć w przedszkolu i trzeba o tych doświadczeniach się dowiadywać, bo być może warto coś w dalszym działaniu tej placówki zmienić. Dialog ten ma prowadzić do szanowania godności dziecka i rodzica, do pokazania, że ich głos w przedszkolu się liczy, że pracownicy przedszkola są zwolennikami strategii współdziałania w wychowaniu dzieci⁵³.

Rodziców dzieci nowo przyjętych – jak pisze Jolanta Góreczna i Stefan Wlazło⁵⁴ – trzeba także zapytać o ich oczekiwania, już podczas zapisów do przedszkola, gdyż zebrane w ten sposób informacje mogą zapobiec późniejszym rozczarowaniom. Warto też po kilku pierwszych tygodniach pytać o to, jak ich dziecko odnajduje się w przedszkolu. Rodziców dzieci, które kończą edukację w przedszkolu, warto zapytać o ich spostrzeżenia, opinie o działaniu placówki, o to, jak namawialiby znajomych, aby swe dzieci zapisali do danego przedszkola.

Przedszkole, jako instytucja organizująca przestrzeń edukacyjną dla dziecka, oprócz rodziny szuka sojusznika także w innych instytucjach wychowawczych lub środowiskach mogących mieć pozytywny wpływ na rozwój wychowanków. Dla dobra dziecka, ściślej niż miało to miejsce do tej pory, przedszkole współpracuje ze szkołami, fundacjami, władzami lokalnymi, organizacjami młodzieżowymi, co uwarunkowane jest dodatkowo koniecznością promowania placówki na zewnątrz oraz poszukiwania dodatkowych funduszy na jej funkcjonowanie na jak najwyższym poziomie⁵⁵. Stroną, która ma obowiązek inicjowania i rozwijania tych kontaktów, powinno być – z racji powołania i kompetencji – przedszkole. Nie może ono dobrze wychowywać dzieci, jeśli nie zdobędzie dla tej sprawy rodziców i nie włączy ich w osiąganie wspólnych celów⁵⁶.

---

⁵² B. Grzeszkiewicz, *Wychowanie przedszkolne w reformie edukacji* [w:] *W służbie człowiekowi. Społeczna troska o dziecko w XX wieku*, t. 3, red. J. Wilk, Lublin 2003, s. 644.

⁵³ J. Góreczna, S. Wlazło, *Jakościowy rozwój przedszkola*, Wrocław 2003, s. 58.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 171.

⁵⁵ M. Kwaśniewska, *op. cit.*, s. 109–110.

⁵⁶ S. Guz, *op. cit.*, s. 102.

Podsumowanie

Współczesna edukacja ma na celu zapewnienie warunków wielowymiarowego rozwoju osobowości dziecka, jego wspierania, a także przygotowania do zmian zachodzących w świecie i społeczeństwie opartym na wiedzy, kompetencji, kreatywności i twórczości⁵⁷.

Przemiany społeczne i edukacyjne postawiły przedszkola w sytuacji, w której muszą na nowo określić swoją rolę i miejsce w społeczeństwie oraz dostosować ofertę do potrzeb dzieci i rodziców, a także do wymogów współczesnego świata. W tym procesie powinna aktywnie uczestniczyć rodzina, która musi być postrzegana jako partner, współtwórca i współrealizator pracy wychowawczej⁵⁸.

Coraz silniej oddziałują na przedszkola zmiany związane z postępem technologicznym. Edukacja powinna nadążać za tymi przeobrażeniami. Nauczyciele wciąż muszą kształcić się w zakresie korzystania z nowych mediów, aby nadążyć za ciągłymi zmianami⁵⁹. Z roku na rok przybywa nauczycieli, dla których pojęcia związane z edukacją medialną wraz z obsługą nowoczesnego sprzętu nie są obce. Jednocześnie zauważa się wzrost zainteresowań niekonwencjonalnymi koncepcjami nauczania, co daje szansę na rozpowszechnienie się idei nauczania nowoczesnego z wykorzystaniem technologii informacyjnej⁶⁰. Mając na uwadze dzieci jako małych konsumentów nowinek technologicznych, rodzi się potrzeba edukacji w tym zakresie. Wymaga to jednak przeobrażeń w wyposażeniu przedszkoli (szczególnie uzupełniania sprzętu do edukacji medialnej) oraz przygotowania nauczycieli do wynikających z tego nowych zadań. Kompetencje informatyczne nauczycieli mogą być wykorzystane nie tylko do edukacji dzieci, ale także do nowego rodzaju kontaktów z rodzicami (np. wysyłanie wiadomości drogą mailową) czy też do prezentacji swojej pracy na stronach internetowych placówki⁶¹.

Placówka oświatowa powinna także sprzyjać rozwojowi tożsamości kulturowej i międzykulturowej, nadawać rangę i znaczenie wartościom rodzinnym i lokalnym, etnicznym, wyznaniowym i jednocześnie kształtować umiejętności komunikacji i dialogu w procesie przechodzenia od tożsamości jednowymiarowej do wielowymiarowej, wielopłaszczyznowej⁶².

---

⁵⁷ S. Włoch, *op. cit.*, s. 38.

⁵⁸ G. Paprotna, *op. cit.*, s. 98.

⁵⁹ K. Ciemioch, *op. cit.*, s. 321.

⁶⁰ T. Kłosińska, *op. cit.*, s. 175.

⁶¹ M. Kwaśniewska, *op. cit.*, s. 112.

⁶² J. Nikitorowicz, *op. cit.*, s. 53.

Na przekór schematom. Nauczyciel jako organizator uczniowskiego myślenia w przestrzeni edukacji wczesnoszkolnej

Wprowadzenie

Nauczanie zintegrowane łączy wiedzę, czyli treści nauczania, i jest związane z zakresem różnorodnych aktywności, umiejętności. Należy mieć na względzie fakt, że integracja nie jest sumą składowych części edukacyjnych, ale wiąże je tak, że można uzyskać z nich zupełnie nową jakość. Współtwórcą tej jakości jest nauczyciel jako swoisty edukacyjny przywódca¹. W centrum jego oddziaływań jest dziecko, które poprzez wspomaganie rozwoju, przygotowanie do podejmowania nowych wyzwań, kreowanie odwagi do aktywności w różnych sytuacjach dydaktycznych uzyskuje nową jakość percepcji świata. Dzieci od najmłodszych lat należy wdrażać do aktywności poznawczej, uczyć kreatywności, odwagi i pomysłowości. Jean Piaget twierdził, że wszystkie dzieci przechodzą przez te same stadia rozwoju intelektualnego (sensomotoryczne, przedoperacyjne, operacji konkretnych oraz operacji formalnych), lecz to dorośli przez dostarczenie im stymulujących bodźców mogą doprowadzić do przyspieszenia ich rozwoju intelektualnego, moralnego i emocjonalnego². Indywidualne możliwości dziecka zależą od wielu czynników środowiska społecznego, domu

---

¹ G. Mazurkiewicz, *Edukacja i przywództwo. Modele mentalne jako bariery rozwoju*, Kraków 2012.

² *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2001, s. 136.

rodzinnego i szkoły. Szkoła jako środowisko życia i nabywania umiejętności wyzwala i ujawnia określone typy aktywności, jedną z nich jest myślenie, które „było i pozostanie kluczowym narzędziem projektowania lepszej przyszłości. Myślenie można poprawić i uczynić bardziej konstruktywnym. Możemy tego dokonać. Ale musimy zacząć...”³.

Indywidualne teorie szkolnej rzeczywistości

Każdy człowiek posiada indywidualne teorie dotyczące otaczającej rzeczywistości i stosuje je dla zrozumienia sytuacji oraz odpowiedniego postępowania i działania. Przedmiotem rozważań można uczynić szkolną przestrzeń. Teorie indywidualne składają się z trzech elementów:

- 1) koncepcji rzeczywistości, czyli odpowiedzi na pytanie: jak jest?;
- 2) systemu wartości, czyli odpowiedzi na pytanie o to, co jest ważne i jak być powinno?;
- 3) orientacji na działanie, czyli przekonania o tym, czy należy być biernym, czy też aktywnym w danej sytuacji, oraz o tym, jakiego charakteru działania należy podjąć⁴.

Zatrzymując się przy pierwszym elemencie – koncepcji „jak jest” w szkolnej rzeczywistości, w systemie edukacyjnym można dostrzec w różnym stopniu przejawy aspektu kształcenia, socjalizowania, wspierania rozwoju dziecka, aktywności nauczycieli i uczniów, relacji panujących między członkami procesu dydaktycznego. Idąc dalej, wybór celów, wartości, definiowania zadań, problemów, metod i form działania. W uczącej się uczniowskiej społeczności obserwujemy różne osobowości, temperamenty, sposoby podejścia do rozwiązania sytuacji problemowej, style uczenia się i typy myślenia.

Trójstopniowa teoria myślenia Sternberga zakłada istnienie trzech podstawowych typów prawidłowego myślenia: analitycznego, twórczego i praktycznego. To pierwsze wiąże się z analizą, osądem, oceną, porównaniem i opiniowaniem oraz badaniem. Myślenie twórcze łączy się z tworzeniem, odkrywaniem, produkowaniem, wyobraźnią i formułowaniem założeń. Myślenie praktyczne to używanie i wprowadzenie w życie pomysłów.

Według owej teorii inteligencja jest funkcją równowagi pomiędzy analitycznym, twórczym i praktycznym sposobem przetwarzania danych. Twórcza

³ E. de Bono, *Sześć myślowych kapeluszy*, przeł. J. Krzemień-Rusche, Gliwice 2008, s. 46.

⁴ K. Polak, *Teorie indywidualne nauczyciela. Geneza, badanie, kształtowanie*, Kraków 1999.

wyszedł z założenia, że inteligencja to nie tylko współczynnik inteligencji (IQ) oraz że inteligencję można kształtować⁹.

Poniższa tabela pokazuje, w jaki sposób przejawia się u ucznia przewaga jednego ze sposobów myślenia. Powstała w oparciu o trójstopniową teorię Sternberga dotyczącą ludzkiej inteligencji i przedstawia cechy charakterystyczne uczniów preferujących myślenie analityczne, twórcze lub praktyczne.

Tabela 1. Cechy charakterystyczne uczniów preferujących myślenie analityczne, twórcze, praktyczne

ANALITYCZNE	TWÓRCZE	PRAKTYCZNE
wysokie stopnie	stopnie średnie i niskie	stopnie średnie i niskie
wysokie wyniki testów	średnie wyniki testów	średnie i niskie wyniki testów
lubi szkołę	czuje się ograniczany przez szkołę	szkoła go nudzi
lubiany przez nauczycieli	często postrzegany przez nauczycieli jako kłopotliwy	często postrzegany przez nauczycieli jako uczeń niezwiązany ze szkołą
„pasuje do szkoły”	niezbyt pasuje do szkoły	niezbyt pasuje do szkoły
wypełnia polecenia	nie lubi wypełniać poleceń	lubi wiedzieć, jakim celom służą zadania i polecenia
widzi niedostatki koncepcji	lubi proponować własne idee	lubi pragmatycznie stosować idee
urodzony „krytyk”	urodzony „marzyciel”	typ „zdroworozsądkowy”
często lubi być kontrolowany	lubi sam sprawować kontrolę	lubi znajdować polecenia w naturalnym otoczeniu

Źródło: R.J. Sternberg, L. Spear-Swerling, *Jak nauczyć dzieci myślenia*, przeł. O. i W. Kubiński, Gdańsk 2003, s. 15.

Różnorodność społeczności uczniowskiej jest faktem i stanowi poważne wyzwanie dla nauczyciela. Można ubolewać wraz z autorem, że

[...] do mankamentów naszego systemu edukacji należy fakt, iż zazwyczaj tradycyjne nauczanie faworyzuje typ analityczny, a tymczasem żaden z nich nie jest lepszy od pozostałych. Typ inteligencji najczęściej uznawany przez

⁹ R.J. Sternberg, L. Spear-Swerling, *Jak nauczyć dzieci myślenia*, przeł. O. i W. Kubiński, Gdańsk 2003, s. 15.

szkołę za przejaw bystrości – w dorosłym życiu wielu uczniom może okazać się mniej przydatny niż inne⁶.

Tymczasem w szkole przeważnie wymaga się pamięciowego przyswojenia wiedzy, zapomina się o umiejętnościach, które decydują o sukcesie życiowym młodego człowieka. Ćwiczenie umiejętności w szkole jest koniecznym treningiem tego, czego wymaga od współczesnego człowieka otaczająca rzeczywistość. Można promować tak zwane testowe myślenie pod klucz, w którym liczy się bystrość, spryt, ale warto też uczyć tego, jak skutecznie posługiwać się swoją mądrością i odważnym umysłem.

Badania naukowe dowodzą, że indywidualne możliwości dziecka zmieniają się z biegiem czasu i zależą od wielu czynników środowiska społecznego, domu rodzinnego i szkoły. Środowisko życia i nauki dziecka wyzwala i pozwala na określone typy aktywności, w których ujawniają się ponadprzeciętne możliwości niektórych jednostek⁷.

Niezależnie od preferowanego typu myślenia, który reprezentują uczniowie, centrum ich uwagi zajmuje osoba nauczyciela, to, czy ma on w sobie wewnętrzną pozytywną siłę (od niego bowiem zależy nie tylko aspekt wychowawczy dotyczący reguł zachowania zespołu klasowego), ale także ciekawość oraz chęci do wprowadzania nowych pomysłów podczas lekcyjnych spotkań. Nasuwa się pytanie: jak być na tyle interesującym nauczycielem, aby zaintrygować jednostką tematyczną wszystkie osoby, niezależnie od wyników w nauce, sympatii do szkoły, podejścia do wykonywania poleceń, stopnia kontroli oraz podejścia krytycznego, marzycielskiego czy zdroworozsądkowego. Odpowiedź może zawierać się między innymi w nauczycielskim „potencjale przywódczym, który wiąże się ze zdolnością zwiększania partycypacji członków w procesie decyzyjnym. Świadomy przywódca powinien wspólnie z grupą tworzyć sytuacje umożliwiające wszystkim uczenie się i rozwiązywanie problemów”⁸.

Głównym celem mózgu jest umożliwienie informacji przychodzącej przekształcenie się w rutynowy wzór. Gdyby mózg tego nie robił, życie byłoby

⁶ *Ibidem*, s. 14.

⁷ *Wspieranie rozwoju zdolności uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*, red. I. Stańczak, Kielce 2008, s. 6.

⁸ G. Mazurkiewicz, *op. cit.*, s. 35.

skomplikowane i powolne. Rozpoznajemy sytuację i stosujemy rutynowy wzór. To przeciwieństwo kreatywności⁹.

Edward de Bono uważa, że kreatywność to umiejętność i nawyk. Kreatywność wymaga nauczenia się, ćwiczenia, wówczas staje się ona nawykiem. Pomysł na z pozoru mało interesujący temat lub zagadnienie zawsze może być nowy, inspirujący i angażujący zespół klasowy do wejścia w nową lekcyjną przestrzeń. Ten pozytywny nawyk powinien być radosną wymienną transakcją pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu edukacyjnego.

Drugi aspekt indywidualnej teorii dotyczącej otaczającej szkolnej rzeczywistości „jak być powinno” może wskazywać na wartości, które stwarzają dziecku środowiska wychowawcze, oraz walory, które wprowadzają w świat wartości podstawowych.

Podczas kształcenia i wychowania odwołujemy się do wartości uniwersalnych, humanistycznych, stanowiących podstawowe pojęcia dla edukacji, która efektywnie służy wielostronnemu rozwojowi ucznia. Głównym zadaniem nauczyciela niech będzie znalezienie klucza do efektywnego nauczania. Każdy obiera sobie własny styl uczenia i jednocześnie szuka nowych rozwiązań. Nie ma metody, która byłaby uniwersalna na danym poziomie edukacyjnym, i nauczyciel musi samodzielnie dokonywać wyboru dla swojego zespołu klasowego. Wartością niech będzie mądre towarzyszenie dziecku podczas jego edukacyjnej wędrówki poprzez kreowanie młodego człowieka sprawnie myślącego, który

[...] jest konstruktywny, nie destruktywny; zajmuje się organizowaniem i realizowaniem zadań; jest chętny do współpracy i wraz z innymi uczestniczy we wspólnym, pozytywnym wysiłku myślowym; wie, że ludzkie emocje, uczucia i wartości są istotnymi składnikami myślenia, i odwołuje się do nich, podejmując decyzje i dokonując wyborów. Jest człowiekiem, nie komputerem; wie, że najważniejszym jego bogactwem jest zdolność myślenia i że przyszłość świata zależy od umiejętnego korzystania z tego daru¹⁰.

Trzeci aspekt indywidualnej teorii wskazuje na orientację na działanie. Ważne jest to, aby działania nauczyciela były:

[...] skoncentrowane na uczących się, co oznacza, że wszystkie działania muszą przede wszystkim wpływać na proces uczenia się; prawidłowo zaprojektowane

⁹ E. de Bono, *Mieć piękny umysł*, przeł. O. Wojtaszczyk, Warszawa 2012, s. 54.

¹⁰ E. de Bono, *Jak myśleć sprawniej*, przeł. M. Kowalczyk, Warszawa 1999, s. 18.

i ustrukturalizowane, co oznacza, że działania nie mogą wynikać wyłącznie z intuicji nauczycieli, ale powinny również tworzyć przestrzeń dla autonomii i dociekań uczących się; znacząco spersonalizowane, czyli wrażliwe na kontekst oraz specyfikę jednostek i grup, ich uprzednią wiedzę, motywacje i emocje; inkluzywne, czyli wrażliwe na różnice i deficyty, umożliwiające każdemu uczącemu się pokonywanie wrodzonych barier; społeczne, co oznacza, że uczenie się zawsze odbywa się w interakcjach, współpracy i wspólnym wysiłku dla tworzenia środowiska wspierającego uczenie się¹¹.

Do podjęcia działania niezbędne jest myślenie aktywne.

Celem wysiłku myślowego jest ustalenie, jakie czynności trzeba wykonać. W myśleniu aktywnym – zwanym również myśleniem „proaktywnym” – fakty, jakie należy uwzględnić, nie są dane z góry. Samemu należy zdecydować, jakie dane są potrzebne i gdzie je można znaleźć¹².

Przeciwieństwem myślenia aktywnego jest myślenie reaktywne, gdzie „coś” – informacja – jest dane, a wysiłek intelektualny polega na oczekiwaniu werbalnej reakcji. „Większą część wysiłku intelektualnego wymaganego w szkole stanowi myślenie reaktywne. Natomiast wkrótce po zakończeniu nauki trzeba wykazać się przede wszystkim myśleniem aktywnym. Należy realizować swoje plany, decyzje i inicjatywy¹³.

Czym się różni myślenie lateralne od myślenia wertykalnego

De Bono, jako jeden z naukowców interesujących się niekonwencjonalnymi metodami aktywizującymi, wprowadził dwa terminy na określenie rodzajów myślenia – myślenie wertykalne (pionowe, konwencjonalne, logiczne) oraz lateralne. Założył, że powinny istnieć metody myślenia, których moglibyśmy się nauczyć i stosować z rozważą, zamiast czekać na twórczą inspirację. Wdrożył metodę myślenia lateralnego, zwanego również „myśleniem w bok”, do metod formalnych; opisuje ona proces będący przeciwieństwem konwencjonalnego myślenia linearnego – zrywający z tradycyjnymi wzorcami poznawczymi. Termin ten oznacza nowe spojrzenie na sytuację, gotowość do pozbycia się sztywności w postrzeganiu i rozumieniu świata, zdolność patrzenia na problem

¹¹ G. Mazurkiewicz, *op. cit.*, s. 25.

¹² E. de Bono, *Jak myśleć sprawniej*, *op. cit.*, s. 33.

¹³ *Ibidem*, s. 34.

z różnych stron, dostrzeżenie nowych możliwości; „myślenie lateralne nie jest ani pionowe (logiczne, analityczne, zgodne) ani poziome (nieuporządkowane, nieukierunkowane), lecz zachęca nas do zmiany kierunku myślenia”¹⁴. Takie podejście pozwala na świadome poszukiwanie nowych, alternatywnych rozwiązań, np. za pomocą myślenia twórczego¹⁵. W sytuacji problemowej

[...] myśliciele wertykalni przyjmują najrozsądniejsze spojrzenie na sytuację, a następnie podejmują logiczne działania, by ją rozpracować. Myślenie wertykalne od zawsze było jedynym szanowanym typem myślenia. W jego ostatecznej formie, logice, zachęca się wszystkie umysły, by zmierzały do zalecanego ideału, bez względu na to, jak bardzo im do niego daleko. Myśliciele lateralni mają raczej skłonność do badania wszystkich odmiennych sposobów patrzenia na daną rzecz niż akceptowania tego najbardziej obiecującego jako punktu wyjścia do dalszych działań¹⁶.

Myślenie lateralne łatwiej docenić, kiedy widzi się je w działaniu. Służy ono jedynie do rozwiązywania problemów, szukania nowych sposobów patrzenia na daną sytuację, cech problemu i propozycji nowych pomysłów. Pomysłów, które są skuteczne i tworzą pomysłowych uczniów. Myślenie lateralne to nie do końca myślenie kreatywne, które „jest szczególną częścią myślenia lateralnego, które obejmuje szerszy obszar. Myślenie kreatywne często wymaga zdolności do wyrażania idei, podczas gdy myślenie lateralne jest otwarte dla każdego, kogo interesują nowe pomysły”¹⁷. Pomysły proste, rozsądne i wydajne można i powinno się wdrażać u dzieci podczas spotkań edukacji wczesnoszkolnej. W młodszym wieku szkolnym bowiem rozwój dziecka znajduje się w fazie operacji konkretnych, zaś jednym z najważniejszych osiągnięć tego okresu jest pojawienie się myślenia logicznego, pozwalającego na przeprowadzenie wnioskowania o charakterze przyczynowo-skutkowym. Pozwala to na rozwiązywanie różnych problemów natury umysłowej i praktycznej. Dzieci w tym wieku posiadają zdolność do decentracji¹⁸, która polega na dostrzeganiu problemów z różnych punktów widzenia, co umożliwia tworzenie bardziej obiektywnego, realnego obrazu rzeczywistości. Uruchamianie myślenia lateralnego, które jest

¹⁴ D. Cox, *Kreatywne myślenie dla bystrzaków*, przeł. J. Sugiero, Gliwice 2015, s. 163.

¹⁵ Myślenie twórcze obejmuje np. prowokacje, wyciąganie pomysłów, losowe hasła.

¹⁶ E. de Bono, *Myślenie lateralne. Idee na przekór schematom*, przeł. C. Welsyng, Gliwice 2008, s. 13–14.

¹⁷ *Ibidem*, s. 19.

¹⁸ A. Birch, T. Malim, *Psychologia rozwojowa w zarysie. Od niemowlęcia do dorosłości*, przeł. J. Łuczyński, M. Olejnik, Warszawa 1997, s. 46.

odpowiedzialne za pomysłowość i kreatywność, udowadnia, że można u dzieci na poziomie klas I–III kształtować płynność myślenia, rozwijać wrażliwość na różne sytuacje problemowe, zachęcać do nowych, innowacyjnych rozwiązań.

Reasumując: w myśleniu lateralnym nie chodzi o szukanie poprawnej odpowiedzi, ale o znalezienie innego sposobu zorganizowania informacji; myślenie wertykalne polega na analizie, lateralne na prowokacji¹⁹. Myślenie wertykalne jest sekwencyjne i oparte na logice, lateralne zaś dopuszcza wykonywanie skoków myślowych; w myśleniu wertykalnym kategorie, wzorce i klasyfikacje są stałe, w myśleniu lateralnym – nie; myślenie wertykalne podąża za najbardziej prawdopodobnymi rozwiązaniami, myślenie lateralne za najbardziej nieprawdopodobnymi; w myśleniu wertykalnym wykorzystuje się negacje w celu zablokowania nielogicznych ścieżek myślowych, w myśleniu lateralnym negacji brak.

W argumentacji, że myślenie potrzebne jest po to, aby projektować, planować konstruktywne działanie, znaleźć obszary, które są dla nas inspiracją, z pomocą przychodzą metody i techniki aktywizujące, takie jak: myślowe kapelusze²⁰, działaniowe buty²¹ czy anatomiczny schemat myślenia²² de Bono.

Wspieranie rozwoju uczniów w edukacji wczesnoszkolnej jest odpowiedzialnym zadaniem stojącym przed nauczycielem i stanowi ważny aspekt zmian w oświacie, które mu towarzyszą (kolejne reformy systemu edukacji, zmiany organizacji oświaty). Wspieranie myślenia wychowanków to nauczycielska odpowiedzialność, kompetencje i zawodowa motywacja. Idzie ono w parze

---

¹⁹ Celem prowokacji operacyjnej (PO) jest zasygnalizowanie, że za chwilę pojawi się sekwencja myśli, które rzucą nowe światło na problem i bez względu na to, jak dziwne się wydadzą na pierwszy rzut oka, należy potraktować je poważnie. Technika PO obejmuje proces kreatywnego myślenia przez: ucieczkę (wychodzenie poza problem i patrzenie na niego z nowej perspektywy), nowy bodziec (wprowadzenie nowych elementów i analizowanie konsekwencji), odwrócenie („stawianie problemu na głowie” albo odwrócenie go, żeby uzyskać inny punkt widzenia).

²⁰ Metoda sześciu myślowych kapeluszy polega na skupianiu się na jednym rodzaju myślenia w danej chwili. Każdy kolor kapelusza odpowiada jednemu typowi myślenia. Używając myślowych kapeluszy, koncentrujemy się na roli określonej przez kolor, co powoduje zdyscyplinowanie myślenia wokół prezentowanego zagadnienia poprzez skierowanie uwagi na konkretne jego aspekty i szczegóły.

²¹ Sześć działaniowych butów to sześć różnych trybów działania. Wykonując zadanie, wybieramy styl działania, który najlepiej odpowiada potrzebom sytuacji, działanie ma wymiar praktyczny. E. de Bono każdej parze przypisał kolor, rodzaj i różny sposób postępowania. Wyobrażenie barwy i fason jest elementem działania i procesu uczenia się.

²² Proponowany tym razem styl myślenia, odwołujący się do analogii do elementów ciała i zasad funkcjonowania ludzkiego organizmu, ma walor metafory o wartości dydaktycznej, służącej lepszemu zapamiętywaniu zasad rządzących sprawnym myśleniem.

z jakością, która określa, że cokolwiek jest robione, powinno być robione dobrze w ściśle określonym kierunku. De Bono uważa, że

[...] nasze obecne myślenie – analityczne, krytyczne, dyskursywne – jest bezradne wobec złożoności nieustannie zmieniającego się świata. Dlatego powinniśmy uczyć dzieci myślenia twórczego i konstruktywnego, bo właśnie ono wyznaczy im drogę w trzecie tysiąclecie. Z tego powodu stają przed edukacją nowe i szczególnie ważne zadania: wychowanie i kształcenie dzieci o twórczych postawach wobec otoczenia (gotowość dokonywania twórczych zmian w otoczeniu) oraz wobec siebie (rozwój JA – gotowość dokonywania twórczych zmian w sobie, autokreacji, twórczej samorealizacji)²³.

Aktualny wydaje się termin swoistego przywództwa edukacyjnego postrzeganego jako „proces podobny do nauczania i uczenia się, gdyż wiąże się z wyzwaniem w innych zdolności do wykonywania zadań jak najlepiej”²⁴. Koncentracja na uczeniu się i rozwoju, gdzie ważne jest nastawienie na poszukiwanie nowych rozwiązań, sensowność działań, wzajemne wsparcie, dialog, atmosfera zaufania, tolerancja, to fundament dla metod i technik aktywizujących uczniów podczas szkolnego procesu edukacyjnego.

Zamiast zakończenia. Nauczyciel – człowiek o wielu talentach

Współcześnie, jak ujęła to A.I. Brzezińska,

[...] rola nauczyciela to jedna z najtrudniejszych ról zawodowych. Z jednej bowiem strony jego zadaniem jest występowanie wobec kolejnych pokoleń uczniów w roli strażnika tradycji, źródła podstawowej – by nie rzec „klasycznej” – wiedzy z danego obszaru wiedzy, instruktora w zakresie umiejętności uznanych w tym obszarze za *sine qua non*, czyli kogoś, kto ukazuje trwanie i dba o ciągłość. Z drugiej natomiast strony – niezależnie od tego, ile nauczyciel ma lat, jak długo jest nauczycielem, jakie jest jego merytoryczne przygotowanie do bycia nauczycielem tego właśnie przedmiotu – oczekuje się od niego wprowadzania uczniów w zmieniający się świat z niezbędnymi do tego kompetencjami, przygotowania uczniów do radzenia sobie w świecie coraz

²³ E. de Bono, *Naucz się myśleć kreatywnie. Podręcznik twórczego myślenia dla dorosłych i dla dzieci*, przeł. M. Madaliński, Warszawa 1995; *Idem, Z nowym myśleniem w nowe tysiąclecie*, przeł. M. Karpiński, Poznań 2001.

²⁴ G. Mazurkiewicz, *op. cit.*, s. 35.

bardziej zmieniającym się, otwierającym się na nowe obszary, coraz bardziej mobilnym i coraz trudniejszym do przewidzenia²⁵.

Etap kształcenia dziecka w młodszym wieku szkolnym ma ogromne znaczenie nie tylko ze względu na specyfikę rozwoju, ale również z uwagi na zmianę, która dokonuje się w jego życiu, czyli przejście z etapu przedszkolnego do szkolnego. Dlatego rola nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej jest bardzo znacząca, bo to on wprowadza dziecko w kolejny wymiar poznawczy, społeczny i emocjonalny.

Nauczyciel, który chce stymulować twórcze myślenie i zachowanie uczniów, rozbudzić w nich chęć odkrywania, aktywnego działania, powinien posiadać odpowiednie predyspozycje osobowościowe. Według Marii Dudzikowej kompetencje

[...] to taki rodzaj struktury poznawczej, złożonej z określonych zdolności, zasilanej wiedzą i doświadczeniami, zbudowanej na zespole przekonań, iż za pomocą tych zdolności warto i można w danym kontekście (układzie) sytuacji zachodzących w środowisku inicjować i z określoną skutecznością realizować związane z danym obszarem działań zadania zgodnie z przyjętymi standardami²⁶.

Biorąc pod uwagę pewną swoistość pracy z dziećmi, Chris Kyriacou określił siedem obszarów kompetencji nauczyciela małego ucznia w zakresie: planowania i przygotowania zajęć; przeprowadzenia zajęć; zarządzania zajęciami; utrzymywania dyscypliny; kształtowania pozytywnego klimatu w klasie; oceniania oraz kompetencje w zakresie refleksji i ewaluacji²⁷. Zaproponował dodatkowo następujący układ teoretyczny komponentów profesjonalnych kompetencji nauczycieli: kompetencje psychodydaktyczne – aby wytwarzać odpowiednie warunki do uczenia się – motywować do poznawania, aktywizować myślenie, stwarzać sprzyjające warunki społeczne, emocjonalne i klimat pracy, kierować procesami uczenia się przez uczniów – indywidualizować je z uwzględnieniem

²⁵ A.I. Brzezińska, *Nauczyciel jako organizator społecznego środowiska uczenia się* [w:] *Rozwijanie zdolności uczenia się. Wybrane konteksty i problemy*, red. E. Filipiak, Bydgoszcz 2008, s. 35–49.

²⁶ M. Dudzikowa, *Kompetencje autokreacyjne – czy i jak są możliwe do nabycia w toku studiów pedagogicznych* [w:] *Ewolucja tożsamości pedagogiki*, red. H. Kwiatkowska, Warszawa 1994, s. 206.

²⁷ H. Sowińska, R. Michalak, *Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka*, Kraków 2004, s. 212–218.

czasu, tempa, zakresu, stopnia trudności, interpretować treści nauczania, podstawy poszczególnych dziedzin wiedzy ze względu na odpowiadające wiekowi uczniów cechy; oraz kompetencje diagnostyczne i interwencyjne – czyli sprawdzać, jak uczeń myśli, czuje, zachowuje się i dlaczego, jakie to ma przyczyny, jakie uczeń ma problemy, jak mu można pomóc²⁸.

Według Małgorzaty Suświłło punktem wyjścia opisu kompetencji nauczyciela klas I–III były role, jakie odgrywa on podczas pracy z zespołem klasowym. W tej typologii należy wyróżnić:

- **kompetencje poznawcze**, ujawniające się w toku odgrywania roli fachowca- specjalisty, a wyrażające się w wiedzy przedmiotowej, umiejętnościach w zakresie nauczania i wspomagania samodzielnego uczenia się, a także przez innowatorstwo i otwartą postawę w odniesieniu do zadań i elementów procesu edukacyjnego;
- **kompetencje organizatorskie** dotyczą odgrywania przez nauczyciela roli kierownika-organizatora: organizacji czasu pracy i przestrzeni edukacyjnej, doboru środków do realizacji stawianych zadań, operacjonalizacji celów kształcenia, umiejętnego zastosowania adekwatnego do określonej sytuacji stylu kierowania grupą;
- **kompetencje komunikacyjne**, które obejmują zarówno komunikację werbalną, jak i niewerbalną, używanie komunikatów asertywnych, aktywne słuchanie, negocjowanie;
- **kompetencje inspiratorskie** pozwalają na motywowanie uczniów do pracy, właściwą ich aktywizację, umożliwiają pomoc w odkrywaniu przez dzieci ich własnych strategii uczenia się, wprowadzają element ożywienia do codziennej pracy szkolnej, uświadamiają dzieciom wartości ich rozwoju;
- **kompetencje integratorskie** umożliwiają tworzenie spójnego zespołu klasowego przy równoczesnym poszanowaniu odrębności i indywidualności każdego dziecka. Wiążą się z akceptowaniem inności, osiągnięciem porozumienia, negocjowaniem oraz dawaniem dzieciom poczucia komfortu psychicznego²⁹.

Kompetencji nauczyciela nie można rozpatrywać, pomijając kompetencje ucznia. Działania zarówno jednego, jak i drugiego bazują na wspólnej odpowiedzialności za proces edukacyjny. Priorytetem nauczyciela jest inicjowanie, wspieranie i rozwijanie wyobraźni, aktywności poznawczej uczniów, otwartości

---

²⁸ Ch. Kyriacou, *Essential Teaching Skills*, Oxford 1991.

²⁹ *Wybrane problemy wczesnej edukacji, cz. II, Klasy I–III*, red. M. Suświłło, Olsztyn 1998, s. 10–28.

na doświadczenia, eksperymenty, aktywna postawa połączona z myślowym wysiłkiem. Kompetentny uczeń chce, jest otwarty na nowe wyzwania, potrafi wykorzystać pomoc nauczyciela dla rozwoju nie tylko myślenia, ale też rozwoju dyspozycji osobowościowych. Kompetentny uczeń ufa nauczycielskiemu myśleniu intuicyjnemu. Jerome S. Bruner doszukuje się myślenia intuicyjnego w dochodzeniu do nowej wiedzy, do zrozumienia sensu i struktury problemu bez udziału logiki; jest ono źródłem hipotez, rodzi interesujące zestawienia myślowe, których wartość sprawdza się dopiero później³⁰.

Konserwatyzm, sztywność myślenia niech ustąpią miejsca postępowi i innowacyjności. Należy uczyć tego, jak spożytkować wiedzę, jak kierować myśleniem, aby z wielu informacji wybrać te najlepsze, najbardziej wartościowe, jak tworzyć, jak współpracować i jak skutecznie posługiwać się swoją mądrością.

Źródło:

Współczesna edukacja. Wielopłaszczyznowość zadań, red. J. Skibska J. Wojciechowska, wyd. Libron 2019

1. Zadania prowokujące myślenie

Jesteś pilotem samolotu, w którym leci 75 osób. W Łodzi wysiadło 10 osób, a w Poznaniu 17. Ile pilot miał lat?

Tyle, co ty. Na początku jest napisane, że „jesteś pilotem samolotu” ☺

Jakich kamieni jest w morzu najczęściej?

Mokrych ☺

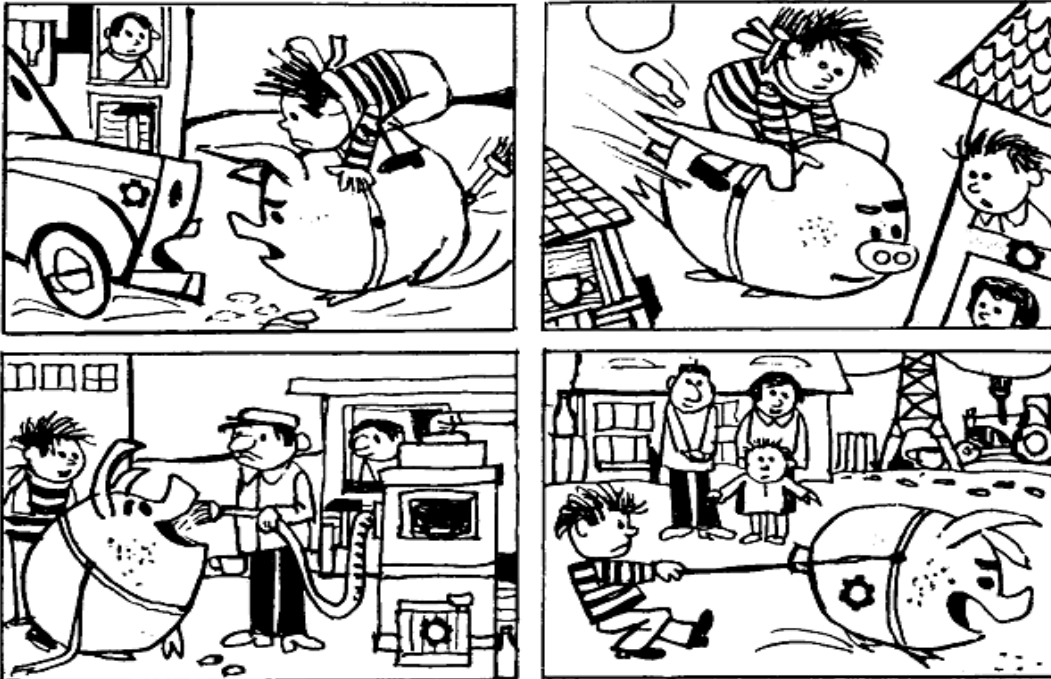
Inne zadania:

- Idziesz spać o ósmej, wstajesz o dziewiątej rano. Ile godzin spałeś?
- Gdzie są rzeki suche?
- Który miesiąc ma 28 dni?
- Kiedy jesteś w domu bez głowy?
- Ile tuzin ma złotych, a ile 50-cio złotych?
-

Zbiory zagadek:

<http://wsse.krakow.pl/strona2/attachments/article/196/ZAGADKI%20%20ZIMIE,%20ZDROWIU%20I%20HIGIENIE.pdf>

2. Widzę, patrzę, dostrzegam

- dostrzeżenie podobieństw na różnych ilustracjach (które elementy pojawiają się na wszystkich obrazkach/ilustracjach)

- wyszukiwanie absurdów, czegoś, co nie pasuje do „treści” ilustracji, sposób zdobywania informacji o tym, co dziecko już wie na dany temat (sprawdzają się ilustracje dotyczące treści przyrodniczych)

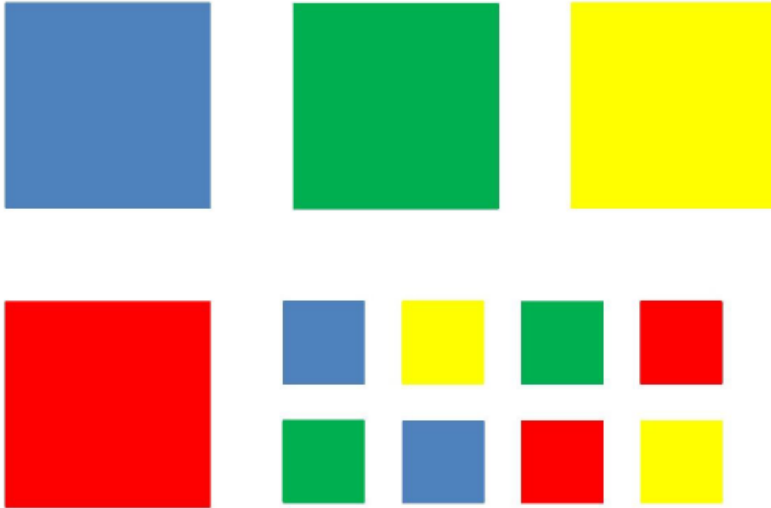
3. Słuchanie poleceń, przetwarzanie pozyskanych informacji

- Polecenie nauczyciela: Czy znacie jeziora w Polsce... Tak, świetnie. Ułóż z liter JEZIORO W POLSCE

4. Kiedy jesteś uważny, to...

- Słuchanie poleceń wydawanych przez kolegę, koleżankę- rozumienie i przetwarzanie pozyskanych informacji.
- Plecami do siebie – dwoje dzieci siedzi na krzeselkach lub dywanie plecami do siebie. Jedno i drugie dziecko trzyma na kolanach sztywną kartkę, obok każdego dziecka rozsypane kartoniki (poniżej). Zaczyna wskazane dziecko, mówi do osoby siedzącej do niej plecami jaki kartonik bierze do ręki (określa kształt, wielkość, kolor) i gdzie go kładzie na trzymanej przed sobą kartce. Dziecko wydające poleceni i słuchające wykonują te same ruchy. Następnie dziecko, które słuchało bierze ze swojego zbioru kartonik i kładzie na kartce trzymanej przed sobą. Dzieci słuchają siebie wzajemnie. Po zakończeniu ćwiczenia porównują, jaki powstały im „obrazki”
- Zamiast kartoników z figurami można użyć ortogramów, liczb, modeli graficznych liczby...

5. Test na czujność. Jak szybko myślisz?

- Przygotowujemy tabelkę:

P	F

nauczyciel płynnie, dosyć szybko czyta zadania, zwroty, dziecko przetwarza informacje, określa, czy dany zwrot wyraża Prawdę, czy Fałsz. W tabeli stawia krzyżyk lub kładzie żeton.

Przykłady zadań/zwrotów:

- każdy kwadrat ma 4 boki
- trójkąt może być tylko różowy
- rzeczownik to ławka
- Polska jest stolicą Warszawy
- suma liczb 4 i 5 jest większa od 10...
- liście spadają z drzew jesienią

Polecenia powinny być krótkie, powodujące „włączenie” trybu myślenia dzieci 😊, mają umożliwić dzieciom uogólnianie i abstrahowanie

6. Co można zrobić z liczbami

- Przygotowujemy planszę (poniżej), każde dziecko otrzymuje żeton lub pionek. Na planszy przedstawiamy liczby, odkrywając samemu regułę, wg której można to zrobić.

Ile 64	Ile 16	Ile 4	Ile 1

To przykład gry, w której konstruowaniu i używaniu zbieramy najwięcej umiejętności i wiedzy na temat dodawania i odejmowania liczb w zakresie 100. Uczniowie pracują w grupach. Wykorzystamy w niej liczydełko pozycyjne. Przypomnijmy, liczydełko to plansza, na której każdą liczbę od 1 do 255 można przedstawić za pomocą mniej niż 13 pionków.

Przykładowo, układ pionków przedstawiony na planszy reprezentuje liczbę

$$64 + 2 \cdot 6 + 0 \cdot 4 + 1 = 97$$

	●		
●	●		●
Ile 64	Ile 16	Ile 4	Ile 1

7. Myślimy, mówimy – Czarodziejska tablica

I	II	III	IV	V	VI
1	2	4	8	16	32
3	3	5	9	17	33
5	6	6	10	18	34
7	7	7	11	19	35
9	10	12	12	20	36
11	11	13	13	21	37
13	14	14	14	22	38
15	15	15	15	23	39
17	18	20	24	24	40
19	19	21	25	25	41
21	22	22	26	26	42
23	23	23	27	27	43
25	26	28	28	28	44
27	27	29	29	29	45
29	30	30	30	30	46
31	31	31	31	31	47
33	34	36	40	48	48
35	35	37	41	49	49
37	38	38	42	50	50
39	39	39	43	51	51
41	42	44	44	52	52
43	43	45	45	53	53
45	46	46	46	54	54
47	47	47	47	55	55
49	50	52	56	56	56
51	51	53	57	57	57
53	54	54	58	58	58
55	55	55	59	59	59
57	58	60	60	60	60
59	59	61	61	61	61
61	62	62	62	62	62
63	63	63	63	63	63

- Dzieci trzymają przed sobą tablicę, wybierają jedną liczbę i sprawdzają, w których kolumnach jest ona zapisana, np. dziecko wybrało liczbę: 7 – sprawdza, w której kolumnie jest ona zapisana (w kolumnie 1,2,3). Nauczyciel zadaje pytanie, czy liczba którą wybrałeś jest zapisana w kolumnie I – dz. odpowiada – Tak, czy liczba, która wybrałeś jest zapisana w kolumnie II... itd. Nauczyciel uważnie słucha odpowiedzi ucznia 😊

I	II	III	IV	V	VI
1	2	4	8	16	32

i bacznie obserwuje liczby zapisane w pierwszym wierszu znakami arabskimi, dodaje liczby z pierwszego wiersza, przy których uczeń powiedział – tak, (np. liczba wybrana przez dziecko zapisana jest w kolumnie I, II, III – $(1+2+4=7)$, uczeń wybrał liczbę 7

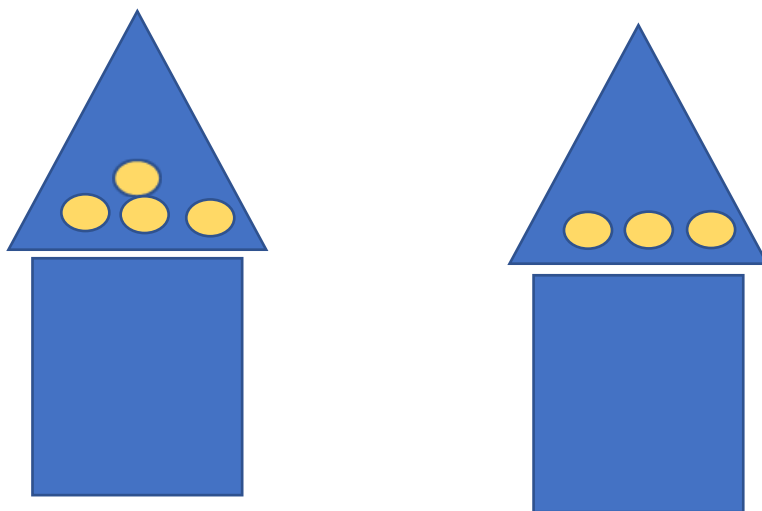
8. Piotruś

- łączenie w pary ilustracji należących do tej samej kategorii, ale wyglądających inaczej, Piotrusia wymyślamy sami 😊

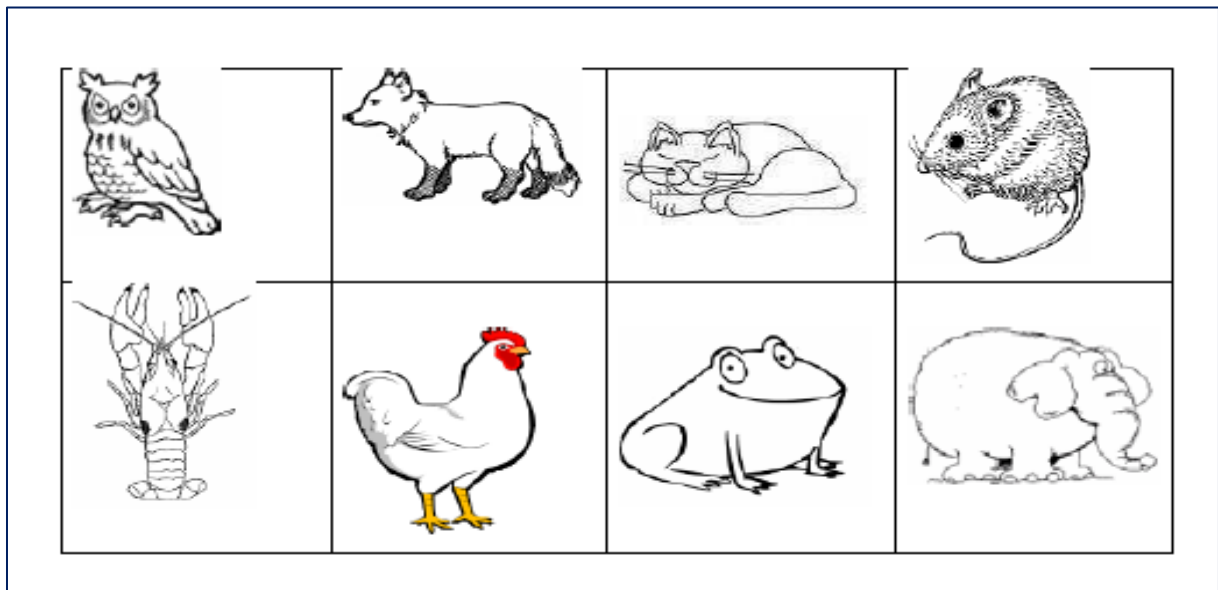
9. Mój dom

- Dzieci wykonują samodzielnie pomoc, na której będą pracować (rysują dwa domki jak poniżej)

otrzymują ilustrację, samodzielnie odkrywają klucz/zasadę, wg którego zwierzęta mogą zamieszkać pod numerami 2 lub 3

zestaw ilustracji:

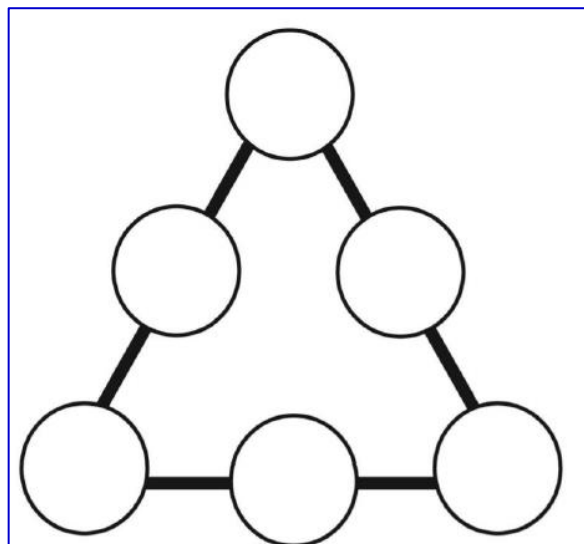

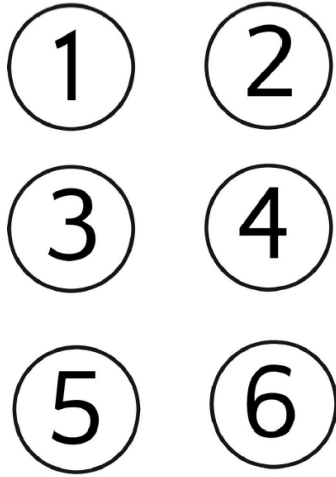
Podział wg liczby głosek.

*przyjmujemy każdy pomysł dziecka, ważne, aby dziecko podało argumentację dokonanego podziału

10. Kombinuj

- Układanie na ramionach trójkąta równych sum

Link:

www.whatdowedoallday.com